

УДК 340.1

Волковецька Світлана Василівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій та права,
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

В статті досліджується необхідність правового виховання української молоді, яке розглядається, як необхідна умова реальної демократії та розбудови успішної української держави. Обґрунтовується стосовно України положення, відоме з римського права, про те, що справжня демократія досягається шляхом виконання законів. Розглядаються новітні форми викладання правових дисциплін та організації навчального процесу. Наголошується на наявності тісного зв'язку між патріотичним та правовим вихованням молоді, які тісно переплітаються та доповнюють одне одного.

Ключові слова: *правове виховання молоді, патріотизм, дотримання законності, римське право, громадянське суспільство.*

Постановка проблеми. В роботі досліджується необхідність правового виховання української молоді, яке розглядається, як необхідна умова реальної демократії та розбудови успішної української держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання досліджувалося раніше в публікаціях Мартинюк Т., Кутиркіна П., Голосніченка, Солошенко В., Воронкової В., Габермас Ю.

Зумовлена з одного боку визначальним місцем освіти в суспільному житті, а з іншого боку ключовою роллю молоді у формуванні демократичної, успішної, модерної української держави.

Постановка завдання: Метою нашого дослідження є обґрунтування необхідності правового виховання молоді та його вплив на формування громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незаперечним фактом сучасного світу є вплив освіти на формування громадянина. Це стосується всіх часів і народів, Україна тут не є і не може бути винятком. В той же час для відновленої української держави особливе значення має права освіта молоді. Чому? Відповідь на це питання має декілька аспектів.

Перший аспект – історичний. Останній період української історії до проголошення незалежності був пов'язаний з радянсько-московським комуністичним тоталітаризмом. За комуністичних часів виросло декілька поколінь, які сформувались в умовах диктату партійної комуністичної верхівки, де право, закон були поняттями чисто умовними і формальними. Всі правовідносини регулювалися головним арбітром – комуністичною партією, а фактично її верхівкою, що було закріплено ст.6 так званої Конституції СРСР, та відповідно УРСР. Звісно, про ніяку демократію, яка означає народовладдя, не могло бути і мови.

24 серпня 1991 року Україна проголосила свою державну незалежність, яка була підтверджена на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року. Україна постала перед світовим співтовариством, як держава яка однозначно задекларувала демократичний вектор свого розвитку. Але декларації, наміри -це є одне, реальність виявилася далеко не простою, враховуючи недавню нашу історію та антидемократичний характер суспільства з якого вийшли всі колишні радянські республіки. Ще з римського права відомо, що «шлях до демократії лежить через виконання законів» М.Т.Ціцерон. Так само, як і інші положення римського права «Yusticia fundamentum regnorum» (правосуддя – основа держави) та «Dura lex, sedlex» (поганий закон, все ж закон).

В цьому якраз була і залишається основна проблема для молоді української держави: суспільство не могло одразу перейти до регулювання правом, законом своїх відносин з такою історичною недемократичною спадщиною. При цьому законодавчих актів, особливо політичних заяв, навіть міжнародного характеру про формування нової правової української держави не

бракувало. Яскравим прикладом цього може бути Конституція України, яка була прийнята 1996 року. Але це зовсім не означало, що суспільство стало жити, за Конституцією та законами, які конкретизують її положення. Історичний досвід посттоталітарних країн засвідчує, що потрібен певний період, щоб перейти від тоталітаризму до реальної демократії – так званий перехідний період. Цей період для різних країн є різним. Так країни колишнього радянського блоку – Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина та ін., а також балтійські країни, колишні радянські республіки Литва, Латвія, Естонія пройшли його швидше. На це були історичні причини. В названих країнах були більш виразні державні традиції, в ХХ столітті вони були незалежними державами. В Україні цей процес затягнувся, що слід розглядати як наслідок багатовікової бездержавності нашого народу з одного боку та пануванням імперської Росії з притаманним їй тоталітарним політичним режимом на більшій частині українських земель.

Причини є зрозумілими, але завдання полягає в тому, щоб найбільш активна частина українського суспільства усвідомила необхідність і потребу жити за законом і керуватися його нормами. До сьогодні є розповсюджено хабарництво, як безпосереднє, так і політичне. Особливо негативну роль в цьому відіграє українська олігархія: володіючи величезними фінансовими ресурсами, отриманими, як правило, незаконним способом, вони є гальмом не тільки економічного але і політичного розвитку України. Не допускаючи конкуренції, що є основою вільної економіки, вони гальмують формування малого і середнього бізнесу, маючи значні фінансові ресурси, олігархи в Україні контролюють більшість політичних партій і таким чином здійснюють політику України у своїх інтересах. Згадуваний нами римський політичний діяч М.Т. Ціцерон говорив, що «нема потворнішої форми правління, ніж правління найбагатших». Не будемо з'ясовувати причини засилля олігархії в Україні, це виходить за межі нашого дослідження. Однак цей факт можна розглядати як результат низької політичної культури та правосвідомості українських громадян. Відомий факт, що кожний народ має ту владу, яку заслуговує. І, якщо на сьогодні маємо засилля олігархічних кланів, то це лише означає, що суспільство їм дозволило. З іншого боку, якщо запитати будь-кого з громадян країни, чизгідні вони з владою олігархів, то навіть без проведення опитування можна стверджувати, що більшість громадян висловилися б негативно. А це означає за великим рахунком, що демократія (воля народу) не є визначальним чинником української політики, як це мало би бути при справжньому народовладді.

Приведені вище міркування підсилюють думку про необхідність правової освіти у всеукраїнському масштабі. Особливо це стосується молоді, будівничих України, які найбільше зорієнтовані на майбутнє. Молодь має не тільки любити Україну, а й знати, як в ній жити, на правах господаря, а не людської популяції.

Правова освіта – це структурна складова освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав, свобод та обов'язків громадянина, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо. Це повною мірою стосується підготовки кадрів нафтогазового комплексу з врахуванням його специфіки. На нашу думку особливе значення тут матимуть юридичні аспекти природокористування, використання надр, процеси переробки нафти і газу та пов'язані з ними екологічні проблеми. В цьому плані важливими є такі юридичні дисципліни, як підприємницьке право, екологічне право, земельне право, трудове право.

Окрім загальної правової підготовки, обізнаності з права мита обов'язками громадян в демократичному суспільстві, правовою системою українського суспільства в цілому, правова освіта студентської молоді повинна включатися в комплекс заходів виховного характеру. Навчання має спрямовуватися на набуття студентами обсягу правових знань та навичок, вміння застосувати їх на практиці при реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них, як спеціалістів в конкретній сфері обов'язків.

Освіта стає надзвичайно важливим і дійовим важелем впливу на формування інтелекту молоді людини, яка стане не тільки кваліфікованим спеціалістом, але й вільною людиною, яка володіє почуттям особистої гідності, та відповідальності. Якраз гідність і відповідальність не дозволить спеціалісту приймати чи погоджуватися з рішеннями, які йдуть в розріз з його особистими

переконаннями, наприклад наносячи шкоду суспільству через негативні економічні чи екологічні наслідки.

Освіта повинна спрямовувати розвиток особи студента в бік сприйняття ним демократичних цінностей та направляти його зусилля на участь у формуванні інститутів громадянського суспільства, формування позиції негативного ставлення до неправових способів вирішення проблем. Коли ми говоримо про формування особистості, то мусимо добитися того, щоб для майбутнього спеціаліста правовий підхід до вирішення будь-якого питання чи то виробничого чи особистого характеру був внутрішнім переконанням, імперативом його поведінки. Відповідно навчальний процес повинен забезпечуватися викладачами з аналогічними підходами, небайдужими до стану освіти молоді.

При цьому варто відійти від формального викладання юридичних дисциплін до навчання, яке забезпечує ґрунтовне засвоєння правових знань на практиці. Роль викладача повинна стати зовсім іншою: викладачі повинні тільки супроводжувати навчальний процес. На нашу думку треба змінити сучасний підхід при якому викладач дає студентові тільки те, що знає, а не спрямовує свої знання на те, щоб зацікавити студента. Необхідно вивести на перше місце не стільки, що знаєш ти, як викладач, а те наскільки ефективним ти є, як педагог, який може спілкуватися, обмінюватися на рівних думками, зацікавити студента, направити його зусилля в належному напрямку. Це, зокрема, можливо за умови активної позиції студента, його особистої зацікавленості та користування ним сучасним технологічним інформаційним арсеналом.

В попередніх наших публікаціях [1-3] наголошувалося на необхідності безперервної правової освіти починаючи з дошкільних закладів у формі ігор та відповідних мультфільмів. Така освіта мала б продовжуватися і в школі, починаючи з початкових класів і завершуватися у вищих навчальних закладах з врахуванням їх специфіки (в даному разі нафтогазовий профіль). Тільки в цьому випадку при відповідному рівні і відношенні викладачів ми можемо розраховувати на випуск спеціалістів – гідних громадян правової держави, яку хочемо мати.

Сучасний світ висуває дедалі більші вимоги до компетентності спеціаліста. Правова освіта – комплекс знань щодо того, як функціонують базові інститути держави, про фундаментальні політичні процеси участі громадян в управлінні державою. Правова компетентність потрібна сьогодні всім: і гуманітаріям, і спеціалістам технічного профілю, і всім громадянам України в повсякденному житті.

У радянські часи такі знання були не потрібні, оскільки застосовувати їх в умовах тоталітаризму просто ніде. Розвиток демократії в Україні накладає на громадян дедалі більшу відповідальність, зокрема, зробити свій вибір на чергових президентських та парламентських виборах, до органів місцевого самоврядування, для захисту власних інтересів. Розвинена демократія передбачає широку участь громадян в управлінні державою, для цього потрібні не тільки можливості та бажання, ай знання. Те, що сьогодні знають і уміють активісти, завтра має стати загальновідомим, інакше українська демократія ніколи не буде сталою, а деякі реформи такі, як наприклад, децентралізація так і не зможуть запрацювати повною мірою. Правова освіта значиться пріоритетом у межах національної стратегії спрямування та розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 роки [4]. Але між програмою і її реалізацією іноді лежить прірвою.

На нашу думку система вищої освіти повинна виховувати патріотів України, освіта повинна давати можливість всебічно розвиватись студентам, як молодим особистостям. В університеті повинні діяти різні програми для студентів, де кожен може знайти своє місце, що дасть можливість студентам розкрити свої можливості, реалізувати набуті знання. Зокрема, для організації навчального процесу необхідно:

- запровадити активні форми навчання з правових дисциплін, основними з яких є тести, ділові ігри, дебати сторін, створення практичних ситуацій із розподілом ролей, проведення науково-практичних обговорень суспільно-політичних проблем;
- розробити комплекти навчальних матеріалів, що надають можливість отримати більш ґрунтовні знання в сфері авторського, корпоративного, інформаційного права;
- запровадити дистанційну форму навчання з правових дисциплін, що дасть змогу студентам заочної форми навчання оволодіти фаховими знаннями за допомогою телекомунікаційних систем;

- запровадити в університеті інноваційні моделі навчання, використовувати майстер-класи у галузі правознавства.

Основними перевагами майстер-класів є поєднання активних форм навчання з використанням сучасних інформаційних технологій, індивідуальної роботи, набуттям та закріпленням практичних знань та навичок.

Результатом правової освіти повинно бути найперше внутрішнє переконання студента майбутнього спеціаліста в тому, що лише на підставі закону, права зможемо побудувати омріяне, успішне суспільство. Відтак вміння користуватися на практиці і в житті законодавчою базою. І третій дуже важливий момент – україноцентричний підхід до оцінки будь-якої ситуації, як в політиці так і в житті в цілому. Це більше світоглядна категорія. Але такий підхід означатиме пріоритет загальнонаціональних цінностей, коли основним критерієм виступають інтереси цілої української спільноти це і є український патріотизм, який повинен стати невід’ємною частиною світогляду молодого українського громадянина. Він має включати в себе і глибокі знання української історії – культури, духовності українського народу у різноманітних її виявах: літературі, традиції, релігії і т.і. З іншого боку, коли говоримо про внутрішнє переконання студента, що насправді є ключовим у правовому вихованні молоді, суттєвим є знання з області історії права. Власне римське право стало джерелом та юридичною основою сучасних європейських демократій. Наведені вище максими з римського права на сьогодні не стали загальновизнаним атрибутом, імперативом поведінки в українському суспільстві, що відрізняє нас від розвинених європейських держав.

Висновки. Таким чином правове виховання молоді повинно бути тісно пов’язане з її патріотичним вихованням вони справді тісно переплітаються, доповнюють одне одного. В певному розумінні вірною буде думка про те, що жити і діяти за законом на основі права є патріотично і навпаки. Якщо ти насправді патріот то ти повинен дотримуватися закону, а не порушувати його. Правова освіта повинна бути ключовою в системі освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / Ю.Габермас. – Львів: Літопис, 2000. – С. 318.
2. Горбунов Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права // Право України. – 2006. – № 4. – С. 154.
3. Мартинюк Т. Розвиток поняття правосвідомості в період трансформації українського суспільства // Право України. – 2007. – № 2. – С. 26-31.
4. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 затверджена Указом Президента України № 68 від 26 лютого 2016 р.

Волковецкая С. В. Правовое воспитание молодежи как необходимое условие украинской демократии

В статье исследуется необходимость правового воспитания украинской молодежи, которое рассматривается как необходимое условие реальной демократии и развития успешной украинского государства. Обосновывается в отношении Украины положения, известное с римского права, о том, что настоящая демократия достигается путем выполнения законов. Рассматриваются новейшие формы преподавания дисциплин и организации учебного процесса. Отмечается наличие тесной связи между патриотическим и правовым воспитанием молодежи, тесно переплетаются и дополняют друг друга.

Ключевые слова: правовое воспитания молодежи, патриотизм, соблюдение законности, римское право, гражданское общество.

***Volkovetska S. V. Legal education of young people as a necessary condition
for Ukrainian democracy***

The article examines the need for legal education of Ukrainian youth, which is regarded as a necessary condition for real democracy and the development of a successful Ukrainian state. It is based on Ukraine's position, known from Roman law, that true democracy is enforced by the implementation of laws. We consider the latest forms of teaching disciplines and organization of the educational process. There is a close relationship between the patriotic and legal education of young people, are closely intertwined and complementary.

Key words: *legal education of young people, patriotism, pre-Triman law, Roman law, civil society.*

Надійшла до редакції 28 травня 2018 р.

